

# Ember voltam, remegő, daloló.

Áprily Lajos emlékeze

„Engem az erdő véd s szeret,  
Utaimon erdők kísérték: ...”

Valamikor az ötvenes évek elején műfordító állt az egyik könyvkiadó nagyhatalmú szerkesztője előtt. A kiadó azt kérte tőle, hogy a lefordítandó román elbeszélés versbetétjeivel ne vesződjék, azt vershez értő valakinek kell majd lefordítani. Nem is sejtette, hogy a XX. századi magyar líra egyik legvonzóbb alakjával beszél.

Merthogy Áprily Lajos állt ott, verseskötetekkel, műfordításokkal a háta mögött. Aki már a 20-as években lefordította Hauptmann neoromantikus drámáját, az Elmerült harangot, Stefan George verseit is művészi tömörséggel tolmácsolta. A 30-as években a Nemzeti Színház kérésére Ibsen Peer Gynt-jét fordítja. Később az orosz klasszikusok felé fordul. Tolsztoj meséit, Gogol, Turgenyev, Nyekraszov költeményeit, Puskin Anyegin-jét ülteti át magyarra.

Ki volt hát Áprily Lajos, aki nekünk erdészeknek különösen kedves. Hiszen a természet költője is volt. Erdőről, vadról, madarokról írt gyönyörű verseinek javát Magyarországon, a Visegrád melletti Nagyvillámduzó „östelepülőként,” Szentgyörgypusztán írta.

Idős szülők egyetlen gyermekeként, Jékely Lajos néven 1887-ben született Brassóban. Gyermekkori élményei azonban az „elveszett paradicsomhoz”, a Sóvidék egy kis székely falujához, Parajdhoz kötök. 1897-ben iratják be a székelyudvarhelyi reáliskolába. Később magántanuló, majd Kolozsvárra történő költözés után a református kollégium diákja lesz. Kolozsvárott magyar-német szakon tanári oklevelet szerez. Párizsi útja után a nagyenyedi Bethlen Kollégium „rendes” tanára.

Az Új Erdély elsőnek közli verseit. Költői álneve Áprily Lajos. Költeményei nagy feltűnést keltenek, melyekben felfedezhető Ady szimbolizmusa, Vajda János „tömör mélabúja”, Kosztolányi formaművészete, Turgenyev természetlátása. Egyre többen kutatják, ki írja ezeket az „érdekes” verseket. Tanártársai egyszer sarokba szorítják, mutatják neki az Erdélyi Szemle legújabb Áprily versét. Nem hátrálhat tovább. – Ha már fel kell kutatnotok a vers íróját, ne kutasatok tovább – szolt a költő zavarosan,- én vagyok Áprily Lajos.

Elbeszéléseket is írt. A Fecskék, őzek, farkasok című műve igazi vadász-könyv. Ötven történetet mond el benne az állatokról, erdőről, vadról. A kivételesen gazdag érzésvilágú költő, itt vall a vadászathoz, állatokhoz való viszonyáról. A könyv vallomásos hangja, mértékletessége, a szép tiszteletére neveli olvasóit.

Kilencéves korában apja vadonatúj flóbertpuskával tér haza. „Szenvedélyesen beleszerettem abba a puskába. Vil-máról, a szomszéd gyári lakatos lányáról is megfledkeztem. A fiatal Achilles nem lelkesedhetett jobban a fegyverért, mint ahogy én a flóbertpuskámért.” Puskával a kezében kétszer is „megszó-lal a lelkiismerete”. Egyszer a flóbert a gyermekkori kíméletlenség időszakában a gyönyörűen fuvolázó sárgarigót némítja el, a puskadurranás kettévágja a flótázó muzsikát. Máskor apja számkivettségének helyén, a Bihari havasokban néz rá szívszorítóan egy sebezett őz. Mindkét eset mély nyomokat hagy érzékeny lelkében, ezután már kevesebbet viszi magával puskáját. Ebben a könyvben éneklie meg medvehistóriáit, farkaskalandjait. Elmondja, hogyan lóttek hiúzt a helyi vadászok, hogy zárták kalitkába a kőszáli sast. Megtudjuk hogyan fulladt a cirkuszi krokodil a Maros vízébe, miként utánozta a szajkó a kecske mekegését.

Talán a legmegkapóbb története az oktanuln lelőtt húséges kutyá volt. Ró-kavadászatra indulnak vasárnapi vadász, gyorskezü társával. Veszélytelen, de folyton ugató nyájörző kerül elébük. A hirtelenkezü vadásztárs, mielőtt azt bárki megakadályozhatta volna, lelőtte a gyönyörűséges kutyát. A következő dombél mögött a kis halmon ült a komondor valószínű gazdája, tarka ruhás parasztlány, az erdélyi Jeanne d'Arc őrizte nyáját a falu felett. „...szívfájdítóan megható volt ez a kép, mert benne volt a tudatlan árvaság... Azzal a kis parasztlánnyal éreztem egyet, szerettem volna leszállni hozzá, hogy megsimogassam és megvigasztaljam: Majd ha megtudod ne sírj... Nekem is fáj a szívem érte, és érte.

Szabadidejében rója a Kárpátok bérceit, horgászik, vadászik. Horgászni



Shakespeare kortársától, Isaac Walton könyvéből tanult. A költőien szép munka címe: A tökéletes horgász. „Pisztrághorgász voltam, patak völgyek vándora.”

Szeretné a francia nyelvet is tökéletesen elsajátítani, többször is kimegy Párizsba, indul Ady nyomában. A neuraszté-

niára hajlamos költő vegyes érzelmekkel bolyong a világ fővárosának nevezett metropolisban. Szeretné a költőfejedelmet is felkeresni. Ott áll Léda lakása előtt, Rue de Levis 92. De nincs bátorsága lenyomni a kilincset. A folyton pénztelen Ady talán otthon sincs, talán éppen Madame Thébes, a híres- hírhedt jósnőtől várja sorsa fordulását.

(„Ha holnap meghal, meg szabad mondanom?

– Ó, igen, Madam. Ha mindjárt ma is.”)

Legfelkavaróbb párizsi élménye Bartholomé mészkőből faragott műve, a Halottak emléke /Monument aux Morts/. Eszébe jutnak szülei, kiket otthon hagyott a Bihari havasokban, egészsége sem a régi. Egy nap fájdalomgörcsöt érez szívében. A rosszul táplált, idegbántalmaktól sem mentes Áprily aritmiás szívpanaszai is állandósulnak. Ráadásul éppen a Morgue mellett megy el, ahova a Szajnából kifogott halottakat viszik. Fél, hogy előbb-utóbb ő is odakerül. Azonnal kimegy a Gare de l'Est"-re, siet haza.

Ady egy másik enyedi tisztelője bátrabb volt nála, levelet írt Adynak. A válasza azonnal megérkezett. „Jólesik tudnom, hogy Nagyenyeden van egy lélek, aki ért engem”.

Szűcs Ferenc erdőmérnök édesapjától tudjuk, ki az Enyedi Kollégium főerdőmestere volt, hogy az enyedi iskola jelentős, mintegy tízezer holdas erdőt kezelt, szőlőgazdasága, szeszgyára, borborságasága is volt. Vele járt ki Áprily vadászni a városkörnyéki erdőkbe. A nem túl tehetős tanár az erdészet ebédlőjében tartotta esküvőjét menyasszonyával, Schéfer Idával.

Első kötete a Falusi elégia, 1921-ben jelent meg. Később Kolozsvárra költöznek, ott lesz tanár, ahol annakidején diákoskodott. Megbízják az Erdélyi Helikon szerkesztésével. Budapestre történő költözése mindenkit meglep. Berda Má-

ria szép szavaival nehezelt a költőre, ki nek első próbálkozásait ő is segítette: "... Aki ajándékkul kapta Enyedért Kolozsvárt ... a Helikon napszínű homlokát, hordozójául az ő nevének. Erdély szegényes ajándékozó, de sokan kaptak még kevesebbet tőle, mint Áprily Lajos.

És elmegy. „

Reményik Sándor versben búcsúztatja barátját.

„Ha Te elmegy, ember ne búcsúztasson, Búcsúztassanak Téged a hegyek.

...

Ha Te elmegy, mi néma csendben álljunk,

Néma csendben és lehajta fejük,  
Mert mindannyian bűnösök vagyunk,  
Hogy Téged, elveszíthetünk.

/Áprily elmegy/

A Lónyai utcai református gimnáziumban tanít, majd a Baár-Madas Leánynevelő Intézet igazgatója lesz. „Nagyszerű ember volt az igazgatónk, kiváló költő, műfordító, sokoldalú tudós. Ötszáz diák napi ügyeivel bajlódott, de ezek sohasem érezhették, hogy tehernek tekinthetik őket... Ismerte a fákat, virágokat, madarakat, megmondta a virágok latin nevét... Aztán egy népdalt idézett, vagy magyart, francia, német verset vagy népmesét, vagy görög mitológiai történetet, amelynek az előbb láttott madár vagy virág volt a főszereplője. Ámulva hallgattuk... – írja egyik tanítványa.

Hosszabb európai tanulmányútra küldik, hazatérte után iskolája az ország leg-rangosabb intézete lesz. Azonban az ötvenes évei felé haladó költő egyre inkább elveszíti önbizalmát. Áprily Lajos Kuncz Aladár szavaival élve – „az ősz költője akkor is, amikor az erdélyi tavaszról írja gyönyörű verseit. Igaz, hogy csak sóhajt ott, ahol más talán zokogna.” Már fiatal korában eljegyezte magát a szomorúsággal, a tragikus életérzéssel. A „Páncélfényű őszi varjak” folyton feje fölött köröznék. Költészete tiszta válasza ad a „zord szelekkel támadó időnek”.

Szabadságot kérve, munkáját megszakítva ideiglenesen visszavonul Parajdra, néhány nyarat ott tölt, azonban a régi gyermekkort ott már nem találja meg. A Kis-Küküllő partján boronaházat épít, menedéket azonban már ez sem jelentett. Visszajön Magyarországra, de nem sokáig marad az iskola igazgatója A diákok kitiltására és felvételére vonatkozó faji törvényeknek nem akar eleget tenni, nyugdíjazását kéri. A Visegrád mellett Szentgyörgypusztán telepszik le. Feleségével itt vészeli át a frontot.

A 40-es évek végén verseit félremagyarázzák, könyveinek zömét bezúzzák. Sanyarú körülmények között élnek.

Ha megtudod, ne mondd el, jó hívem, hogy éhezünk. De van nagyobb titok: csábít az orrvadászat. Ennyiben Shakespeare-hez legalább hasonlítok.

/Titok/

Még tűzrevalóra se telik, tüzelőjét nagy-nagy lelkiismeretfurdalással az erdőben gyűjti össze.

Rosszalva néznek rám a reggelek: hogy illik össze ősz fej és lopás?

Eddig csak gyönyörködve néztelek, most megrabollak, erdő. Megbocsáss.

/Fatolvaj/

Műfordítóként tér vissza a nyilvánosság elé. Tizennyolc évig nem jelenhetett meg könyve. A nem mindennapi sorsot megért Áprily a 70. évéhez közeledve mégis így vall önmagáról: „Mindig az volt az érzésem, hogy több szeretetet kaptam az emberektől, mint amennyit nehéz életsorsom miatt viszonzni tudtam. Ami kevés bántás ért, elfeledtem.

Tudom hogy a 70. év, amelyet betöltöttem, nem tető. Kifutó hegy a mélység felé, ereszkedő, mely sötét völgyek felé mutat. De olyan magaslata van még, ahonnan átfoghatom az életemet, megölelhetem a sok tetővel integető földet, melyen születtem, s mely emberré nevelt, átölelhetem a nemzetet, melyhez tartozom, Csokonai nemes szavával élve: 'át az emberiség kertjét', mely felé egész életemen át, sokszor fájó, sokszor lelkesedő, de mindig tiszta szívvel törekedtem.”

Szeretné érdeklődését megtartani, a gyermekkori csodálkozás képességét tovább birtokolni.

Ámulni még, ameddig még lehet, amíg a szíved jó ütemre dobban, megőrizni a táguló szemet, mellyel csodálkoztál gyermekkorodban...

/Ámulni még.../

És mégis, az 1957. utáni évtizedben a költői termékenység betetőzésének kora következik. Ontja gyönyörű műfordításait és számtalan négysoros verset is ír. Gyermekkorának néhány parajdi évét kivéve, még soha nem volt ilyen meghitt viszonyban a természettel, mint éppen ekkor. Íróasztal mellett verset még nem írt, költeményei erdei sétái alkalmával születnek. „Erdők üzenték a dalom, sosem volt íróasztalom.” Szellemi társának Assisi Szent Ferencet, a gubbói farkas megszelídítőjét tartja. Felesége halála után verseiben egyre inkább a búcsúzás, „a jó halál” reménye csendül fel.

„...ha itt halok meg, az mi változást hoz?  
Óh nem sokat, csak ennyit: egy napon szorosabban ölel a hegy magához.”

/A változás/

Egyre többször jelenik meg előtte Pershephone, a fénytelen világ kacér királyasszonya, ki egyre erőszakosabb, makacsabb kísérő.

Eltűnne a gond, foszlana a bú, zsihbadna kín,  
lelkemről minden heg leválva  
s mint sérületlen kisfiú  
indulhatnék a jó halálba.

/Megtisztulás/

Időskori versei is példátlanul dallamosak, zeneiek. A Szeptemberi fák is a közelgő ősz, a közelgő elmúlást szimbolizálják, ahol a feljajduló őszi dalban összeolvad a belülről fakadó, halálos szomorúság.

Bükkök smaragd színét érezve fent az első pár vörös folt megjelent. Állunk. Kezedben késő kék virág. Azt mondd: Ősz. Az első őszi fák.

Én azt mondom: Vér. Vérfoltos vadon. Elhullt a Nyár a nagy vadászaton. Amerre vitte buggyanó sebé, bíboros vére freccsent szertesztét.

Ahol a nyom – vesztő bozóthoz ért,  
Hogy tékozolta, nézd, a drága vért.  
S míg véryomán vad szél-kopó csahol,  
Hörögve összeroskad valahol.

1967-ben már sokat betegeskedett. Barátai, egykori diákjai gyakran látogatták a kórházban. Már sejtette, hogy nem sok ideje van hátra. A szemén „már erőtlően hatolnak át a fények és a színek”. A glaukómától szinte semmit sem lát. Ekkor már szinte testtelen volt, csak erős kézfogásában szedte össze maradék erejét. Mikor visegrádi otthona közeli vizontlátásának reményével biztatják, akkor a század talán legvonzóbb költője már a túlsó partról suttogetta: Őt a halottai már nem engedik vissza.

Áprily Lajos 1967. augusztus 6-án halt meg, aki igazi költőnek Dantét, Adyt, Petőfit hitte, önmagáról szerényen így vallott: Ember voltam, remegő, daloló.

Ivánics Lajos

A lapot Magyarország legnagyobb  
médiafigyelője, az



» **OBSERVER** «

OBSERVER BUDAPEST  
MÉDIAFIGYELŐ KFT.

1084 Budapest, Auróra u. 11.

Tel.: 303-4738

rendszeresen szemlézi